

BOGANMELDELSER.

RICHARD HENNIG: *Geopolitik, die Lehre vom Staat als Lebewesen.* (D. G. Teubner, Leipzig u. Berlin 1931. 380 pp.)

I sin Bog „Den moderne Stat“ siger Minister Schou om den Teori, der betragter Staten som en Organisme, at „de saakaldte Statsinteresser, som præsumerer at være forskellige fra Summen af Borgernes Interesser, har i Historien vist sig at være det bedste Skalkeskjul for Tyranni, Politiregimente og Overgreb mod andre Stater“. Interesserne, der knytter sig til Staten, siger Schou, er identiske med Borgernes Interesse i de Fordele, Statens Eksistens byder dem. I Overensstemmelse hermed hævder Forfatteren ogsaa, at der ikke eksisterer en kollektiv Bevidsthed. Samfundet er ikke andet og mere end Indbegrebet af samtlige Individuer med alle de indbyrdes Paa-virkninger, og kun som en Analogi kan „Organisme“-teorien maaske hjælpe Menneskene til et mere levende Fantasibillede af Stat og Samfund, men saa længe vi ikke har løst Problemet, hvori Organismens Enhed bestaar, er Teorien videnskabeligt uden Værdi, det er kun at sætte et biologisk Problem i Stedet for et sociologisk.

Nu tager en ny Videnskabsgren „Geopolitiken“, der bygger paa økonomisk, geografisk og folke-psykologisk Viden, netop sit Udgangspunkt i denne Teori og har hos Richard Hennig: *Geopolitik, die Lehre vom Staat als Lebewesen* faaet sin systematiske Behandling og Begrundelse med Opstilling af de geopolitiske Naturlove for Organismen: Staten.

Hvor umiddelbart mere tiltalende i intellektuel Henseende en Opfattelse er, der bygger paa vor tilvante Erfarings- og Erkendelsesmaade, fremfor en mere eller mindre transcendental Synsmaade, saa tør jeg paa Forhaand ikke slutte mig til Minister Schous pure Afvisning af den „kollektive Bevidsthed“ — „the group mind“. Vor Erkendelse og Sansning er jo begrænset og betinget af vor Erkendelses og Sansnings Organer. Det, at vi ikke kan erkende eller hidtil ikke har erkendt et Fænomen, gør ikke, at det ikke er. Og en Organisme og et Bevidstheds-

BOGANMELDELSER.

RICHARD HENNIG: *Geopolitik, die Lehre vom Staat als Lebewesen.* (D. G. Teubner, Leipzig u. Berlin 1931. 380 pp.)

I sin Bog „Den moderne Stat“ siger Minister Schou om den Teori, der betragter Staten som en Organisme, at „de saakaldte Statsinteresser, som præsumerer at være forskellige fra Summen af Borgernes Interesser, har i Historien vist sig at være det bedste Skalkeskjul for Tyranni, Politiregimente og Overgreb mod andre Stater“. Interesserne, der knytter sig til Staten, siger Schou, er identiske med Borgernes Interesse i de Fordele, Statens Eksistens byder dem. I Overensstemmelse hermed hævder Forfatteren ogsaa, at der ikke eksisterer en kollektiv Bevidsthed. Samfundet er ikke andet og mere end Indbegrebet af samtlige Individuer med alle de indbyrdes Paa-virkninger, og kun som en Analogi kan „Organisme“-teorien maaske hjælpe Menneskene til et mere levende Fantasibillede af Stat og Samfund, men saa længe vi ikke har løst Problemet, hvori Organismens Enhed bestaar, er Teorien videnskabeligt uden Værdi, det er kun at sætte et biologisk Problem i Stedet for et sociologisk.

Nu tager en ny Videnskabsgren „Geopolitiken“, der bygger paa økonomisk, geografisk og folke-psykologisk Viden, netop sit Udgangspunkt i denne Teori og har hos Richard Hennig: *Geopolitik, die Lehre vom Staat als Lebewesen* faaet sin systematiske Behandling og Begrundelse med Opstilling af de geopolitiske Naturlove for Organismen: Staten.

Hvor umiddelbart mere tiltalende i intellektuel Henseende en Opfattelse er, der bygger paa vor tilvante Erfarings- og Erkendelsesmaade, fremfor en mere eller mindre transcendental Synsmaade, saa tør jeg paa Forhaand ikke slutte mig til Minister Schous pure Afvisning af den „kollektive Bevidsthed“ — „the group mind“. Vor Erkendelse og Sansning er jo begrænset og betinget af vor Erkendelses og Sansnings Organer. Det, at vi ikke kan erkende eller hidtil ikke har erkendt et Fænomen, gør ikke, at det ikke er. Og en Organisme og et Bevidstheds-

liv iklæder vi umiddelbart Egenskaber hentet fra vort eget individuelle Bevidsthedsliv, vor egen Organisme. Erkendelsesteoretisk kan vi kun naa til at stille os skeptisk prøvende overfor den ny Teori, om den giver Forklaring paa Fænomener, som vi ellers ikke forstaar, saa den kan bruges som en Arbejdshypotese, der efterhaanden vrages eller ændres eller udbygges med vor dybere Erkendelse. Nu ser vi ofte Foreteelser, som selv om de bæres af Individuer, ligesom bæres frem af en Fællespsykose, hvor det individuelle Ansvar forflygtiges, naar det efterspores. Og hvorledes vel forklare en Digtets Inspiration, naar han sig selv ubevidst giver Udtryk for en hel Tids, et helt Folks Følelser? Hvorledes Hobens Omskiftelighed, naar den idag tiljubler Føreren et „Hosianna“ og maaske imorgen et „Korsfæst ham“? Og vi har i Krigens Tid set hele Nationer besættes af en Fællesaand, saa selv den snusfornuftigste blev besat af Ekstase og hørte, saa og handlede anderledes, end han efter sin individuelle Natur før vilde have handlet. Er den kollektive Bevidsthed virkelig intet andet end Enkeltindividernes? Staten er som et Træ, siger Rudolf Kjellén, der vokser paa sin Plads og forgaar. Dette er i mere konkret og begrænset Form, hvad Schopenhauer siger om Livets Træ, der er evigt. Mit Jeg er som et Blad, hvorigennem dette Træ for en Tid søger Lys og Luft. Mit Liv, i sig selv noget forbigaaende, er dog en Nødvendighed, en Betingelse for Væksten af dette Livets Træ.

Det være nu hermed som det vil. Hvad enten den organiske Statsteori staar eller falder, hvad enten den har videnskabelig Lødighed eller ej, saa har en Tankeretning, der nu doceres i Systemværker og fra Universitetsstole, og som vil præge den internationale politiske og økonomiske Udvikling, Krav paa Studium og Opmærksomhed, ikke mindst fordi den, som Minister Schou rigtigt paapeger, medfører et Underordningsforhold af Individet under Staten, en Samhørighed, der kan forlene Staten med en enestaaende Slagkraft og derfor have vidtrækkende Konsekvenser — paa godt og ondt.

Jeg vil derfor give et kort Rids af Professor Hennigs Bog, dens Aand og Indhold.

Stater bliver — siger Hennig — som menneskelige Væsner født, har Unoder under Opvæksten, Forplantningsdrift, Sygdomssymptomer, naar den højeste Udfoldelse, til sidst Alderens Forfald, men under lykkelige Omstændigheder kan Organismen gennemgaa en Foryngelsesproces. En saadan haaber Forfatteren for det tyske Folk — „den tyske Sjæl“ — ud af

Krigens og Efterkrigstidens lutrende Lidelse. — Opgaven bliver da at udforske de geopolitiske Naturlove for denne Eksistens, prøve, hvornaar Naturforhold og økonomisk og social Udvikling fører til Statsdannelse, og hvorfor de virker gunstigt eller ugunstigt paa Statens Udvikling og Livskraft.

De geopolitiske Faktorer for Statsdannelse findes i Jord og Grund, Fauna og Flora, Klima og Trafikaarer, i alle disse Faktors Indflydelse paa Folkekarakteren og ikke mindst i Beliggenheden til Havet. Naturforhold, der byder Menneskene en sorgløs Tilværelse, som Tropernes Yppighed der lader hver Dag have nok i sin Plage, opfordrer ikke til Statsdannelse. Men omvendt kan Stater ej heller dannes, hvor Livsbetingelserne er for karrige, Beboelsen for spredt, som i Polaregne. Økonomiske Forhold, der tvinger til Forsynlighed, til husholderisk Anvendelse af de forhaandenværende Muligheder, er en væsentlig Drivkraft. Staten er Energibesparelse og Energisamler. Men et og samme Land frembringer ikke paa samme Tid herlige Frugter og tapre Krigere. Ørken og Kulturland hviler aldrig og intetsteds fredeligt Side om Side. Ørkenen, som Kampen med Havet, staalsætter og skaber Erobrere, medens den mætte Tilværelse svækker Modstandskraft, og rige Naturforhold er for den svage Stat snarere skæbnesvangre end til Velsignelse. I Bjærgene ser vi, hvorledes Sprog og Kultur trænger frem fra Bjærgets Nord- til dets Sydside.

Med Statsdannelsen og Staternes Udvidelse udover de oprindelig mellem dem liggende øde Strækninger bliver den rigtige Grænsedragning til en Videnskab og en Kunst efter fysiske, etnologiske, økonomiske, strategiske Linjer. Her kommer med den økonomiske Udvikling særlig Trangen til fri Adgang til Havet i Betragtning. I et Aarhundrede var Ruslands Stræben efter den isfri Havn ved aabent Hav en stadig Anledning til Gnidninger og Kampe med andre Nationer og mellemfolkelig Uro. Versaillesfreden skabte et Antal nye Stater uden Adgang til Havet og var saaledes efter Forfatteren en Krænkelser af de geopolitiske Naturlove — en Krænkelser der medfører Sygdom. — Etnografiske Grænser efter Selvbestemmelsesretten kan Forfatteren kun i begrænset Omfang anerkende: Statsraison staar over Selvbestemmelsesretten. Et Rusland uden Ukraine eller den værdifulde „sorte Jord“ kan vanskeligt tænkes. Selvbestemmelsesretten gælder for det herskende Folk, ikke for Mindretallene, og ikke mindst i Grænselandene er Sindet vankelmødt. Versaillesfreden skabte i Selvbestemmelsesrettens Navn nye Irredenta, større end før

Verdenskrigen, og øvede derved Uret mod Folkene og de statslige Naturlove. „Store og med Rette stolte Nationer forsmåar at forbyde en fremmedartet Befolkning Brugen af dens Modersmaal“. Vi maa tænke paa Tyskland før Verdenskrigen, hvorom Forfatteren dog siger, at det før 1913 altfor lykkelige Tyskland viste Tegn paa Dekadence. — Var det Opvækstens Lømmelstreger?

Alle Stater staar under Loven om Tendens til Udvidelse fra det snævrere til det større Rum. Den saa ofte forudsagte og saa meget frygtede Overbefolkning af Jorden er i Mangt og Meget et Fantom, der ikke behøver at forstyrre Sjæleroen, saaledes som den økonomiske og tekniske Udvikling er foregaaet. Og jeg vil tilføje: at det at skabe er jo kun at sammenstille og udnytte latente Muligheder. Men noget andet er Folkevandringen, Kampen om en Plads i Solen, den allerede foran paapegede Bevægelse fra Bjærgets Nord- til dets Sydside, eller fra den barske Vikingekyst til de solbeskinnede Vinhaver, det befolkningsfyldte eller i hvert Fald befolknings-tætte Rums Trang til at brede sig, til Nivellering, til analogt med den nationaløkonomiske Lov at tage ny om maaske ogsaa ringere Jord under Ploven. Med filantropisk Snak om, at alt der bærer Menneskeansigt har samme Rettigheder, er Befolkningsproblemet ikke at løse. Nationerne maa enten være Hammer eller Ambolt. Forfatteren gennemgaar her den hvide Races Kolonisering af Jordkloden, — en Folkevandring, hvor baade blodig og ublodig Udryddelse af de Indfødte fulgte. Tasma-niens Urbeboere er døde. Af Australnegre er kun 15.000 tilbage. Hvornaar de sidste Maorier, de sidste Indianere gaar ind til de evige Jagtmarker er et Spørgsmaal om Tid. Brændevin, Hunger, Syfilis, Kopper og Cholera var den hvide Races Forbundsfæller i dette Felttog. Af befolkningstætte Lande med en „Trykkvotient“ fremhæver Forfatteren Italien, Japan, Tyskland, Indien, China. Det er Nationer uden tilstrækkelig Plads.

Andetsteds har jeg paapeget, hvorledes den økonomiske Udvikling har medført en Omlægning af Handelsvejene, saaledes at hvor der før var eet Centrum for Rutefarten: Nordvesteuropa, der er der nu tre: Europa, Amerika, Japan. — Ganske tilsvarende er Hennigs Betragtningssmaade. Opdagelsen af Amerika og Søvejen til Indien gjorde i sin Tid Middelhavet til et Indhav og gav med et Slag Dødsstødet for det mægtige Venedig. Er Europas Fremtidsskæbne i samme Tegn? Er Stillehavet det kommende kommercielle Verdenshav? Europas Overherredømme er rystet med Verdenskrigen og Europas

Behandling af dets indre statsretlige og økonomiske Forhold giver det ikke Handlekraft eller Slagkraft. Endnu har særlig England Beherskelsen af de væsentligste Færdselsaarer i Verdenshandelen, og med Beherskelse af Færdselsaaren fulgte altid det økonomiske og politiske Hegemonie. Over Gibraltar og Malta, Suez, Singapore, Hongkong ligger Englands Stationer paa Kongevejen til Østen. Men kan dette bevares? Og skal Amerikas — Amerika som det kommende Rige i Midten — skal dets Skibsfartspolitik ses under en lignende storpolitisk Synsvinkel?

Europas Befolkningstæthed beroede paa dets industrielle Kultur og Overlegenhed, men mere og mere frigør de forskellige raastofproducerende Lande sig og gaar over til egen industriel Forarbejdning. Det gælder ikke blot om de to Centrere: Amerika, der f. Eks. nu selv forarbejder over Halvdelen af sin Bomuld, og Japan, men der kan peges paa Textil og Jærnvarefabrikation i Indien, Uldvarer og Skotøj i Australien, vævede Varer og Staalvarer i Sydafrika, vævede Varer, Staalvarer og Papir i Sydamerika, Cementfabriker snart sagt over hele Jorden, ja selv Pianofabrikation i Birma. Med f. Eks. Amerikas stigende Selvforarbejdning af dets Bomuld, bliver England interesseret i selv at fremelske bomuldsproducerende Distrikter og Leverandører indenfor de egne Kolonier, men Problemet har endnu en Side: om ogsaa de nye Distrikter har Købeevne og kan blive Aftagere, thi paa Dækning af Moderlandets eget industrielle Behov kæn europæisk Industriekultur alene ikke bygge.

Men mere end med selve Frigørelsen fra Europas industrielle Overlegenhed maa der maaske regnes med det Prestigetab, som Europa led under Verdenskrigen og fortsat lider. Raceproblemet er aktuelt. Asien tror ikke mere paa Europa. Selv i Amerika, der har lukket for Indvandring fra Europa, — „thi selv for det amerikanske Landbrug er de nye Indvandrere fuldkommen værdiløse, — deres Evner strækker kun til som ufaglærte Industriarbejdere og til intet videre, —“ er der et Raceproblem af voksende Betydning og Farlighed ved Negrenes stærke Forplantning og voksende Selvvurdering. Baltimore, Chicago, New Orleans, New York, Philadelphia og Washington er „Neger-Storbyer“ med over 100.000 sorte Indbyggere. Men særlig er Japan et Problem, fordi dette Folk med Ekspansions-trangen forbinder den statslige Samhørighed, de for en stærk og handledygtig Stat afgørende Egenskaber. Og i Japan er 63 Millioner Mennesker sammentrængt paa 385.500 Kvadratkilometer, men i det nære Australien bor paa 7,7 Mill. Kva-

dratkilometer kun 6,1 Millioner Mennesker — „Australien — gul eller hvid?“

Og hertil føjer saa Hennig atter et Angreb paa Versaillesfredens Svækkelse af Europa udover dens Afspærring af det folkemættede Tyskland. I seive Europa var der i

	1913	1930
Stater	27	40
Toldomraader	26	38
Møntsystemer	13	27

Vil den hvide Race kunne hævde sig under disse Forhold? Kun, svarer Forfatteren, hvis der dannes en Enhedsfront af de hvide Nationer, som opelsker nye Koloniseringsmetoder — Udbytningens Tidsalder er forbi.

Den samme Udvikling tildeler efter min Mening den lille Nation en særlig Opgave, en Mulighed for at føre an i Udviklingen paa mange Maader, naar den bygger sit Samarbejde med de oversøiske Folk paa Gensidighed.

Til Slut skal jeg kun pege paa den Rolle Forfatteren til- tænker det tyske Folk i denne Udvikling. Hans Tro til det i Verdenskrigen sejrende Amerika er ikke stor. Han finder hos det Dekadencens Tegn i den hastigt fremadskridende Afvurdering af aandelige Værdier. Jeg mindes, mens jeg sidder og læser dette, Dr. Bircks Raab under Krigen: Er en By af døde Sjæle mindre uhyggelig end en Slagmark. (Aloysius' Breve.)

Frankrig vil, mener Forfatteren, i nær Fremtid ikke mere være nogen Verdensmagt: de franske Kolonimetoder, der bunder i en stagnerende Befolkning, som til og med paa eget Hjemlands Omraade i Syden fortrænges af Italien, i Norden af polske Kolonister, er fortidige. England trues af Svækkelse ved den voksende Selvstændighedstrang i dets Dominions. Et Paneuropa er en Utopi. Briands Plan har ifølge Forfatteren kun til Formaal at konsolidere Frankrigs Hegemoni og Versaillesfredens Statsgrænser. Det er karakteristisk, at det just er de svage Nationer, som sværmer for internationalt Samarbejde og Folkeforsoning. Splittende og opløsende Tendenser i det syge Europa. Og Forfatterens Fremstilling munder ud i en Appel til det tyske Folk, om Enighed og Genfødelse, Racerenhed og Traditions- og Statstroskab. „Erst die Nation, dann die Person, — erst das Land, dann der Stand“, og „lieber noch ein Volk ohne Raum sein als ein Volk ohne Seele“. Maatte Forfatteren da ogsaa efter denne Genfødelse iagttage hvad han skriver:

„Internationale Zusammenarbeit ist und bleibt ohne weitgehende Toleranz und Achtung für jede ehrliche Überzeugung auf immer eine Utopi“.

Som jeg i min „Rutefart“ har paapeget en imperialistisk Skibsfartspolitik og en Udvikling af Trafikforhold over Oceanerne, der indebærer Farer for en fredelig mellemfolkelig Udvikling og er modsat de pacifistiske Overfladestrømninger, saaledes ønsker jeg at drage Opmærksomheden mod denne imperialistiske moderne Statslære, fremstillet i fascinerende Form. Thi ogsaa for os Danske er det nødvendigt at tænke i Kontinenter.

Marius Christoffersen.

Beiträge zur ökonomischen Theorie (Mohr, Tübingen): 1. Hefte: DEL VECCHIO: Grundlinien der Geldtheorie (1930); 2. Hefte: JACOB MARSCHAK: Elastizität der Nachfrage (1931).

En Kres af Økonomer i forskellige Lande — Aftalion, Birck, Lederer, Hans Mayer, Pigou, Schumpeter, Taussig, Del Vecchio og de Vries — har i Fjor sluttet sig sammen om Udgivelse af en ny Skriftserie, „Beiträge zur ökonomischen Theorie“. Hovedudgiverne er Lederer og Schumpeter. Foreløbig foreligger der to Hefter, en tysk Oversættelse af et pengeteoretisk Arbejde af Del Vecchio ved Otto Weinberger og en Afhandling om Efterspørgselens Elasticitet af Jakob Marschak.

Professor Del Vecchios Bog, Grundlinien der Geldtheorie fremtræder som en Sammenarbejdning i forkortet Skikkelse af en Række Artikler, som er fremkommet i Giornale degli Economisti i Perioden 1909—17. Oversætteren gør i sit Forord opmærksom paa, at denne Bogens Tilblivelsesmaade naturligt bevirker, at den stiller større Krav til sine Læsere, end lignende Arbejder plejer, og hans egen Bestræbelse for at gengive den italienske Tekst saa ordret som muligt har næppe bidraget til at gøre Kravene mindre; havde baade Oversætter og Forfatter stillet sig lidt friere overfor Afhandlingernes oprindelig Form, vilde man sikkert have undgaaet mange knudrede og indviklede Sætninger og adskillige Gentagelser, og have opnaaet større Klarhed i Udtrykket og en mere systematisk Opbygning af Tankegangen.

Bogen er delt i tre Hovedafsnit. I det første beskæftiger Forf. sig med Pengenes Værdi. Han tager sit Udgangspunkt i en Kritik af *Kvantitetsteorien*; den stiller med Urette en Fond: den eksisterende Pengemængde over for en Strøm: den